

DANIJEL MEJSON

ZIMSKI
VOJNIK

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

Daniel Mason

THE WINTER SOLDIER

Copyright © 2018 by Daniel Mason

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Za Saru

Izvesne naklonosti imaju nesrećnu sudbinu.

Andre Leri, *Zbunjenost i osećanja u ratu*, 1918.

1

*Severna Mađarska,
Februar 1915.*

Bili su na pet sati istočno od Debrecina kad je voz stao ispred stanice usred otvorenih polja.

Bez ikakve najave, čak i bez zvižduka. Da nije bilo plakata posutog snegom, ne bi ni znao da su stigli. Plašeći se da ne promaši stanicu, žurno je uzeo torbu, šinjel i sablju i progurao se kroz hodnik vagona pun ljudi. Jedino on je sišao. Nešto dalje niz prugu, nosači su istovarili dva sanduka na sneg, a onda uskočili nazad u voz pljeskajući rukama da ih ugrijeju. Onda je voz krenuo, lanci su zazveketal, vetar mu je zanjihao šinjel i podigao kovitlac snega oko njegovih kolena.

U zgradi stanice našao je husara i konje uvedene unutra s hladnoće. Konjima su uši kuckale o nisku tavanicu, a duge njuške su im virile iznad klupe na kojoj su sedele tri seljanke sa sklopljenim rukama na umotanim stomacima kao neki siti debeli ljudi posle obroka. Noge su im visile tik iznad poda. Žena, konj, žena, konj, žena. Husar je ćutke ustao. Lucije je

nekada u Beču viđao na paradama pukove ukrašene perjanicama i raznobojnim lentama, ali ovaj čovek bio je u debelom sivom šinjelu i s otrcanom zakrpljenom šubarom. Pozvao je rukom Lucija da mu priđe, predao mu uzde jednog konja, a drugog je poveo napolje. Konj je mahnuo repom preko žena izlazeći kroz vrata ispod habzburškog dvoglavog orla.

Lucije je cimnuo uzde, ali njegova kobila se opirala. Pomi-
lovaio joj je vrat nadlanicom povređene ruke, a drugom je povukao. „Hajde“, šapnuo je, prvo na nemačkom, onda na poljskom, i zadnja kopita su joj se otrgnula iz leđa i smrznute balege. Husaru na vratima je kazao: „Dugo si čekao.“

Više ništa nije izgovorio. Napolju je husar spustio na lice kožnu masku s prorezima za oči i nozdrve i uzjahao konja. Lucije je takođe zajahao, s rancem na leđima, mučeći se da umota šal preko lica. Iz stanične zgrade tri starice su ih gledale sve dok husar nije okrenuo konja i nogom zalupio vrata. Vaši sinovi neće doći, poželeo je Lucije da im kaže. Ne u stanju u kom biste želele da ih vidite. Teško da ima muškarca s obe noge koji se sada ne bori da probije rusku opsadu Pšemisla.

Husar je bez reči poterao konja kasom ka severu, s dugačkom puškom položenom preko sedla i sabljom o pojasu. Lucije se okrenuo prema pruzi, ali voz je iščeznuo. Snežne pahulje polako su prekrivale šine.

Krenuo je za husarom. Kopita njegove kobile kloparala su po smrznutoj zemlji. Nebo je bilo sivo, a u daljini je video planine kako se dižu u oluju. Tamo negde su Lemnovice i pukovska bolnica Treće armije u kojoj će služiti.

I mao je dvadeset dve godine, bio je nemiran, mrzeo je hijerarhiju i jedva je čekao da okonča školovanje. Tri godine je učio sam po bibliotekama, monaški strogo odan medicini. Perjanice cedulja od tankog papira krasile su ivice njegovih udžbenika, liznute i zalepljene rukom. U velikim dvoranama gledao je sjajne slike tifusa, šarlaha, lupusa, kuge projektovane pomoću čarobne lampe. Upamtio je znake hysterije i zavisnosti od kokaina, znao je da dah žrtve trovanja cijanidom miriše na badem i da se šum suženog aortnog zaliska može čuti na vratu. U sakou i s tek opeglanom kravatom, provodio je sate gledajući dole s vrtoglavih visina operacione dvorane, krivio je vrat da bolje vidi između svojih zbijenih drugova, zurio je preko uredno počesljanih glava starijih studenata, preko docenata, hirurških asistenata, preko hirurških kompresa okačenih na okvire oko pacijenta u sam rez. Pred objavu rata svake noći sanjao je operacionu salu; bili su to dugi iscrpljujući snovi u kojima je vadio nepostojeće organe, pola ljudske, pola svinjske. (Vežbao je na mesarskim otpacima.) Jedne noći, sanjajući vađenje žučne kese, stekao je tako jasan osećaj vlažne mlitave toplote jetre da se probudio uveren da bi mogao sam da izvede operaciju.

Ako je njegova posvećenost bila potpuna, poreklo te posvećenosti ostalo je tajna. Kao dečak opčinjeno je gledao voštanožute leševe u Anatomskom muzeju, ali gledala su ih i njegova tri brata, a nijedan od njih nije se okrenuo Hipokratovoj veštini. U njegovoj porodici nije bilo lekara, ne među Kševlevskima iz južne Poljske, a svakako ne među rodbinom njegove majke. Ponekad bi ga na nepodnošljivim majčinim zabavama neka paunica saterala u ugao, pa je morao da sluša snishodljive govorancije o tome kako je medicina plemenit poziv i kako će jednog dana biti nagrađen za svoju dobrotu. No njega dobrota nije zanimala. Na pitanje šta ga nagoni da

toliko uči, njegov najbolji odgovor bi bio da je reč o samojoj radosti učenja. On nije bilo sklon verskoj odanosti, ali upravo u veri našao je reči: otkrivenje, prosvetljenje, čudo božjeg stvaranja i, u vezi sa svim tim, čudo neuspeha božjeg dela.

Učenje samo po sebi: to je makar bio odgovor koji je davao u trenucima najvećeg ushićenja. No postojalo je još nešto zbog čega se okrenuo medicini, razlog o kom je razmislio kasnije, u časovima sumnje. Među drugim studentima koje je mogao nazvati prijateljima bili su Fojerman, krojačev sin, i Kaminski, koji je nosio naočari bez stakala samo da bi izgledao starije, stipendista Sestara milosrdnica. Iako nika-da nisu govorili o tome, Lucije je znao da su svi oni upisali medicinu jer im je obećavala kretanje na društvenoj lestvici. Za Fojermana i Kaminskog to je značilo kretanje *uvis*, daleko od udžerica Leopoldštata i školovanja od tuđe milostinje. Lucijev otac bio je potomak drevne poljske loze koja je tvrdila da potiče od Jafeta, sina Nojevog (da, *tog* Noja), a u vena-ma njegove majke tekla je ista ona plava krv kao u venama Velikog oslobodioca Beča i Spasioca zapadnog sveta, Jana Sobjeskog, kralja Poljske i velikog kneza Litvanije, Rutenije, Prusije, Mazovije, Samogitije, Livonije, Smolenska, Kijeva, Volinja itd., itd., pa za Lucija to kretanje nije bilo uvis, nego napolje.

Ne, on im nije pripadao od samog početka, slučajno šesto dete rođeno nekoliko godina pošto je lekar rekao njegovoj majci da više ne može da zanese. Da nije bio slika i prilika svog oca – visok, krupnih šaka i stopala, kože bele kao alabaster, guste plave kose kao u Islandanina i još u ranom detinjstvu očevih izvijenih obrva – pitao bi se da li je nečije tuđe dete. No rumenilo obraza koje je kod njegovog oca prizivalo sliku viteza koji je upravo skinuo turnirski šlem, kod Lucija je više ličilo na mrlje nelagode. Gledajući braću

i sestre kako klize kroz majčine prijeme, nije nikako mogao da shvati njihovu opuštenost, ljupkost i snagu. Koliko god da se trudio – nosio je kamen u džepu da ga podseti da se smeši, sastavljao je spiskove „tema za ćaskanje“ – nije umeo da deluje spontano. Pre zabava krišom bi ulazio u salon i za svako umetničko delo kačio ideje za razgovor: kad dođe do portreta Jana Sobjeskog, treba da razgovara o letovanju, a Šopenova bista će ga podstaći da pita goste kako su. No koliko god da se pripremao, dešavalo se: uvek bi nastao trenutak – sekunda – sćućušna pauza – pre nego što – progovori. Umeo je lako da se kreće kroz nemirnu koreografiju mekih toaleta i ispeglatih feldmaršalskih pantalona, ali čim bi prišao grupi druge dece, njihov smeh bi istog trenutka zamro.

Pitao se da li bi iko ikada zapazio njegovu nelagodu da je odrastao u drugo vreme ili na drugom mestu – među drugačijim, ćutljivim ljudima. No među rećitim svetom Beća u kom je površnost odgajena do religije, znao je da svi vide kad posrne. *Lucije*, ime koje mu je otac odabrao po legendarnim kraljevima Rima, samo po sebi bilo je sprdnja; on je bio sve samo ne svetlost.* Do trinaestog roćendana već je neprestano strepeo od majćinog nezadovoljstva i sve ćešće nije znao šta da każe, a ta nelagoda videla se u drhtanju usana, u nervoznom grćenju prstiju i najzad u mucanju.

U početku su ga optuživali da glumi. Mucanje se pojavljuje u ranom detinjstvu, rekla mu je majka, ne kod dećaka njegovog uzrasta. Nije mucao kad je sam, niti kad govori o svojim naućnim ćasopisima ili ptićjem gnezdu na svom prozoru. Mucanje ga nije spopadalo ni u akvarijumu Carskog zoološkog muzeja, u koji je dolazio da satima zuri u ćovećje

* Ime potiće od latinske reći *lux, lucis* (f.), koja znaći svetlost. (Prim. prev.)

ribice, slepe providne salamandere s juga carstva kojima se vidi čarobno pulsiranje krvi.

No, najzad priznavši da nešto možda ipak nije u redu, njegova majka pozvala je stručnjaka za govor iz Minhena, poznatog po svom *Udžbeniku poremećaja govora i jezika* i metalnom uređaju zvanom *Zungenapparat* koji je razdvajao pokrete usana, nepca i grla i tako obećavao poboljšanje glasa i govora.

Lekar je stigao jednog toplog letnjeg jutra. Grizao je nokte. Pevušeći je pregledao dete, opipao mu vrat i zagledao mu se u uši. Obavio je neka merenja, nakiselim prstima pipkao mu je desni. Majka se dosađivala, pa je otišla. Najzad je postavio aparat i rekao dečaku da peva pesmu *Veseli planinar*.

Pokušao je. Štupaljka mu je uštinula usne. Dvokraka viljuška zabola mu se u jezik i ispljunuo je krv. „Glasnije!“ povikao je lekar. „Radi!“ Majka se vratila i zatekla sina kako zavija kao pas, s krvavom penom na usnama. Lucije je gledao jedno pa drugo – majku – lekara – majku – lekara – i majka kao da je rasla i postajala sve ružičastija, a lekar se smanjivao i bledeo. *O, pa ti nemaš pojma u šta si se uvalio*, pomislio je dečak posmatrajući lekara. A onda se zakikotao – što nije bilo lako sa *Zungenapparatom* – kad je lekar pokupio svoju opremu i pobegao.

Drugi lekar pokušao je da ga hipnotiše, nije uspeo i prepisao mu je haringe za vlaženje usta. Treći ga je držao za testis i proglasio ga pravilno razvijenim, ali kad nije osetio meškovanje kod dečaka kome su pokazane mesnate gimnastičarke iz ilustrovanog izdanja *Istinitih tajni manastira*, izvadio je beležnicu i našvrljao: „Nedovoljno razvijene žlezde.“ Onda je nešto šaputao Lucijevoj majci.

Nedelju dana kasnije, majka je rekla ocu da ga odvede u ustanovu specijalizovanu za nevine momčiće u kojoj

potvrđeno nije bilo sifilisa. Tu su ga zaključali u raskošnu odaju u stilu Ludviga Drugog Bavorskog s mladom hrvatskom seljančicom obučenom kao pevačica komične opere. Pošto je bila s juga, pitao ju je da li je čula za čovečju ribicu. Jeste, rekla je i uplašeno lice joj se ozarilo. Njen otac nekada je prikupljao te male salamandere i prodavao ih akvarijumima širom carstva. Onda su se zajedno divili ovoj igri slučaja u njihovim životima jer se svega nedelju dana ranije jedna Lucijeva ljubimica u Zoološkom muzeju omrestila.

Kasnije, kad ga je otac upitao: „Jesi li?“, Lucije je odgovorio: „Jesam, oče.“ Otac je odvratio: „Ne verujem ti. Šta si uradio?“, a Lucije: „Uradio sam ono što je trebalo.“ Zatim otac: „A šta je to?“, a Lucije: „Ono što sam naučio.“ Otac: „Šta si naučio, dečko?“, a Lucije, setivši se romana svojih sestara: „Uradio sam to vatreno.“

„Tako treba“, rekao je njegov otac.

Ćutke je trpeo prijeme svojih roditelja dok mu ne dozvole da ode. Ne bi se on ni pojavljivao, ali majka je rekla da ne želi da je porede s Valentinom Rozorovskom, koja je krila svoju obogaljenu kćer u sanduku. I tako ju je Lucije pratio dok je kružila dvoranom. Izuzetno se ponosila svojim uskim strukom i ponekad je mislio da ga drži uz sebe zato što ni u čemu nije više uživala nego kad joj neka žena kaže: „Agnješka, šestoro dece, a tako si *zamamna!* Kako je to moguće?“

Steznik!, želeo je Lucije da vikne. Užasavao se tih razgovora. Smatrao je da su te primedbe o njegovom rođenju prostačke, kao da dame njima pohvaljuju polne organe njegove majke. Bilo mu je lakše kad je govorila o muzici i arhitekturi, pokazivala posebno zanimanje za žene industrijalaca i pitala ih gde su njihovi muževi putovali; tek kad je malo odrastao, shvatio je koliko je strategije i nemilosrdnosti bilo u tim njenim pitanjima.

Kralj je stalno u lovu, a kraljica je stalno u drugom stanju; ova parafraza Getea kružila je kao šala o njegovoj porodici. No, mislio je on, ova kraljica je umnogome i jedno i drugo. Njegovog oca, ljubitelja slatkiša, majora kopljanika, Italijani su ustrelili u kuk u bici kod Kustoce 1866, pa je nameravao da provede život zadovoljno lenčareći u svom garnizonu u Krakovu, pijući šljivovicu i vežbajući pravljenje senki rukama da plaši svoju decu. Prvih deset godina braka, strepeći da ne uništi idilu, ratni heroj trudio se da sakrije usnule porodične rudnike od Lucijeve majke. Gvožđe? *Tamo?* Nema tamo ničega osim izmeta šišmiša. Bakar? O, mila moja, to su samo besmislene glasine. Šta, rekli su ti da tamo ima *cinka?*

Poznavao je i predobro svoju ženu. Čim se dokopala finansijskih izveštaja, snažna tutnjava prolomila se širom južne Poljske. Za tri godine rudnici porodice Kšelevski više nisu snabdevali vojsku dugmetima za bluze i mesingom za trube, nego novu železničku prugu do Zakopana čelikom i gvoždem. Uskoro ih je majka preselila u Beč da bi čvršće držala samo srce carstva. To je potpuno prikladno, govorila je. Beč duguje njenoj porodici još otkako je Jan Sobjeski oslobodio Austriju od Turaka.

Ovo se, naravno, spominjalo samo privatno. Javno, majka nije oklevala da pribavi neophodne carske drangulije. Uskoro je njihov kamin krasilo keramičko posuđe izrađeno u čast jubileja cara Franca Jozefa. Klimt je naslikao njen portret, prvobitno s Lucijem pored nje, a zatim je, pošto ju je očarala pozlata na portretu Adele Bloh-Bauer, naložila slikaru da Lucija ukloni. Njena dinastija irskih vučjih hrtova – Pušek Prvi (1873–1881), Pušek Drugi (1880–1887), Pušek Treći (1886–1896), Pušek Četvrti (1895–1902) i tako dalje – poticala je od samog voljenog psa carice Sisi, Senke.

Svu decu osim najstarijeg rodila je u Beču. Vladislav, Kazimjež i Boleslav, Silvija i Regelinda: imena kao povorka poljskih svetitelja. Do Lucijeovog jedanaestog rođendana svi su otišli od kuće. Kasnije je Lucije saznao da je među njima bilo podela, dubokih razdora, ali tokom većeg dela njegovog detinjstva delovali su potpuno jedinstveno. Muškarci su pili, a žene su veoma dobro svirale klavir. Muškarci su, odlazeći u zoru s ocem u lov na porodičnim imanjima u Poljskoj i Mađarskoj, pili veoma mnogo.

Zbog toga se on, prvi put saopštavajući svoju nameru da studira medicinu, nije iznenadio kad mu je majka rekla da je to profesija za skorojeviće.

Odvratio je da su mnogi plemićki sinovi postali lekari. No znao je odgovor i pre nego što je on sišao s njenih tankih stisnutih usana.

„Tako je, ali naši lekari nisu onakvi kakav bi ti želeo da postaneš.“

Na kraju je popustila. Znala je njegove granice bolje nego iko. U početku usamljen, bez pristupa udruženjima nemačkih studenata medicine, otkrio je da su Fojerman i Kaminski slično izolovani i trude se da prikriju nelagodu dok se ostali studenti smeju među sobom.

Lucije se od prvog dana bacio na učenje. Za razliku od svoje dvojice drugova, koji su završili realnu gimnaziju i tako savladali dobar deo osnova prirodnih nauka, Lucijevo obrazovanje bilo je u rukama guvernanti i sastojalo se uglavnom od grčkog i latinskog. Svojim drugarima je rekao da se njegovo proučavanje zoologije i botanike zaustavilo kod Plinija. Iznenadio se kad su se nasmejali, pošto se uopšte nije šalio. Kasnije se pretvarao da nikad nije čuo za Darvina

i rado je govorio: „Sva ta halabuka oko Zemljine teže je čista ludost.“ No rado je krenuo na dopunsku nastavu; bilo je neke čarolije u horskom recitovanju Lineove klasifikacije, u blistavim Kruksovim cevima donesenim za očiglednu nastavu fizike, u nižoj vrsti alhemije koja je ključala u cevčicama Erlenmajerovih boca.

Ako je voleo Medicinu – da, to je bila prava reč, ta vrtoglavica, ta ljubomorna odbrana od drugih udvarača, ta potraga sa sve krhkijim tajnama kojima će se naslađivati – ako je voleo Medicinu, uopšte nije očekivao da mu *Ona* uzvрати ljubav. U početku je zapažao samo ovo: kad govori o *Njoj*, mucanje nestaje. Kako su se prvi ispiti polagali krajem druge godine studija, on je tek jednog hladnog decembarskog dana tokom trećeg semestra doživeo prvi nagoveštaj da raspolaže, prema rečima izveštaja za tu godinu, „retkom urođenom sposobnošću opažanja onoga što leži ispod kože“.

Tog dana predavanje je držao Griperkandl, veliki anatom od one vrste emeritusa koji veruju da gotovo nijedna savremena medicinska novotarija (pranje ruku, na primer) ne priliči pravom muškarcu. Svi su na njegove časove dolazili u stanju opšte prestravljenosti jer je svake nedelje pozivao jednog studenta, zapisivao njegovo ime u malu beležnicu (uvek *njegovo*; u klasi je bilo svega sedam devojaka, a Griperkandl se prema njima ponašao kao prema bolničarkama) i podvrgavao ga bespoštednim pitanjima o takvim kliničkim začkoljicama da ni većina profesora ne bi umela da odgovori.

Griperkandl je Lucija pozvao da izađe pred katedru za vreme predavanja o anatomiji šake. Upitao ga je da li se spremao za čas – jeste – da li zna nazive kostiju – znao je – i da li bi želeo da ih izrecituje. Stari profesor toliko mu se primakao da je Lucije osetio miris naftalina iz njegovog sakoa. Profesorovi džepovi su zazveketali. U njima je nosio nešto

kostiju. Da li Lucije želi da odabere jednu i kaže njen naziv? Lucije je oklevao; iz klupa se začuo nervozan smeh. Onda je oprezno zavukao ruku u profesorov džep i napipao najdužu i najtanju kost. Kad je krenuo da je izvuče, profesor ga je uhvatio za ruku. „Svaka budala može da *pogleda*“, rekao je. A Lucije je zažmurio, rekao *čunasta* i izvadio je, a Griperkandl je rekao: „Sledeća“ i Lucije je rekao *glavičasta* i izvadio je, a Griperkandl je rekao: „To su dve najveće – to je lako“, a Lucije je rekao *polumesečasta*, a Griperkandl je rekao: „Sledeća“, a Lucije je rekao *kukasta*, *troughlasta*, *metakarpalna* i vadio ih redom sve dok nije ostala samo jedna sićušna kost, čudnovata, suviše zdepasta da bude treći članak prsta, čak i palca.

„Nožni prst“, rekao je Lucije i shvatio da mu znoj probija kroz košulju. „Nožni mali prst.“

Slušaonicom je zavladao muk.

A Griperkandl je, ne mogavši da suzbije žuti osmeh koji mu se širio licem (kasnije je rekao da je dvadeset sedam godina čekao priliku za ovu šalu), rekao: „Odlično, sinko, ali čiji?“

Retka urođena sposobnost opažanja onoga što leži ispod kože. Prepisao je te reči u svoj dnevnik, na poljskom, nemačkom i latinskom, kao da je pronašao sebi epitaf. Bila je to ohrabrujuća misao za dečaka koji je stasavao potpuno zbunjeno jednostavnom uljudnošću drugih. Šta ako su majčina predviđanja netačna? Šta ako je on sve vreme jednostavno video dublje? Kad su posle dve godine studija došli prvi ispiti, položio je kao najbolji u klasi sve predmete osim fizike, u kojoj ga je nadmašio Fojerman. To mu je delovalo neverovatno. S gubernantama je gotovo odustao od grčkog, nije mario za uzroke Rata za austrijsko nasleđe, brkao je cara Fridriha Vilhelma s carem Vilhelmom i carem Fridrihom i smatrao je da filozofija stvara probleme tamo gde ranije problema nije bilo.

Krenuo je na peti semestar s velikim očekivanjima. Slušao je patologiju, bakteriologiju i kliničku dijagnostiku, a na leto će poći na prva predavanja iz hirurgije. No njegove nade da će se ostaviti knjiga i lečiti prave, žive pacijente bile su preuranjene. Umesto toga, u ogromnim dvoranama u kojima je nekada slušao predavanja iz organske hemije sada je gledao profesore s iste velike daljine. Ako su pred studente i dovodili pacijente – a to je bila prava retkost na uvodnim časovima – Lucije jedva da ih je i video, a kamoli naučio kako da kuckanjem pregleda jetru ili opipava otekle čvorove.

Ponekad su ga profesori prozivali pred katedru. Na času neurologije stajao je pored pacijenta, sedamdesetdvođšnjeg bravara iz italijanskog Tirola koji je patio od tako teške afazije da je mogao samo da promrmlja: „Daaa.“ Njegova kći prevodila je profesorova pitanja na italijanski. Dok je pokušavao da odgovori, bravaru su se usta otvarala i zatvarala kao u ptičeta. „Daaa. Daaa!“, govorio je, lica crvenog od nemoći, a slušaonicu je ispunjavao žamor opčinjenosti i odobravanja. Podstican nemilosrdnim profesorovim pitanjima, Lucije je dijagnostikovao tumor na slepoočnom moždanom režnju pokušavajući da se usredsredi na nauku i da ne misli koliko bola nanosi starčevoj kćeri. Plakala je i stalno posezala za očevom rukom. „Prestanite s tim!“, viknuo je profesor na nju i pljesnuo je po prstima. „Remetite nastavu!“ Luciju je lice planulo. Mrzeo je profesora što postavlja takva pitanja pred pacijentovom kćeri i mrzeo je sebe što na njih odgovara. No nije mu se dopadalo ni to što stoji pored ovog pacijenta, iznemoglog i nesposobnog da se izrazi. Zato je odgovarao silovito, bez saosećajnosti. Njegovu dijagnozu rane hernijacije moždanog stabla i prognozu nezaustavljivog razaranja centara za disanje i smrti pozdravio je snažan, čak i gromoglasan pljesak.

Posle ovog nastupa, neki studenti su mu prišli i pozvali ga da se priključi njihovim udruženjima. No nije mogao da podnese nedoraslost tih studenata. Nije shvatao lenjost onih koji su unajmljivali slikare da im pomognu da upamte anatomiju leševa. Bio je spreman da krene dalje, da dodiruje svoje pacijente, da ih raseca i vadi iz njih bolest. Čak i klinički časovi izazivali su u njemu nemoćni bes – masa od osamdesetak studenata išla je za uglednim nastavnicima, a svega deset ili dvadeset njih dobilo bi priliku da opipa herniju ili pregleda tumor dojke. Jednom, samo jednom ostavljen je sam s pacijentom, Dalmatincem retke kose iz čijeg uha je izvadio dovoljno voska da izlije malu, ali upotrebljivu zaveznu sveću. Tom čoveku je pre petnaest godina rečeno da je gluv, pa je zurio u Lucija kao da se sam Hristos upravo vratio na ovaj svet. No Luciju je bilo nelagodno od reči zahvalnosti, blagoslova, suznih poljubaca u ruku. Da li se za ovo školuje? Za rudarenje? Činjenica da je njegov poštovani profesor gluvoću pripisao demenciji ostavila ga je još utučenijeg.

Vratio se knjigama.

Do tada je samo Fojerman mogao da drži korak s njim. Uskoro su njih dvojica ostavili druge i učili sami gurajući jedan drugog ka sve prefinjenijim dijagnostičkim podvizima. Pamtili su znake trovanja, simptome retkih tropskih bolesti i u šali primenjivali odbačene sisteme telesne klasifikacije kao što su frenologija i humoralizam na ostale studente u klasi. Kad je Fojerman izjavio da može da utvrdi desetak poremećaja samo gledajući pacijentov hod, Lucije je odvratio da može to isto samo *slušajući* korake, pa su izašli na pust hodnik, a on se okrenuo licem prema zidu. Fojerman je hodao tamo-amo iza njega. *Šljap*, oglasila su mu se stopala, i *šljap šljap*, i *kliz-tup*, i *kliz-kliz* i *plop plop*. Odgovori su bili: senzorna ataksija, spastična hemiplegija, Parkinsonova bolest i ravni tabani.

„A ovo?“, upitao je Fojerman i stopalima izveo *tap-tap plop*.

„Pacijent pati od plesa, jadničak, hroničnog i najverovatnije smrtonosnog.“

„Porazen sam!“, zagremeo je Fojerman, a Lucije je, krajnje zadovoljan sobom, i sam zaplesao.

Ponekad mu se činilo da ga jedino Fojerman razume i da je samo u njegovom društvu potpuno opušten. Upravo taj njegov prijatelj, privlačan, već s izvesnim ugledom zavodnika među bolničarkama, ubedio ga je da ode u javnu kuću u Ulici Alser tvrdeći da su u nju nekada često odlazili legendarni lekari Bilrot i Rokitanski; upravo Fojerman ga je, pozivajući se na *Građu i funkcije ženskih genitalija* (Lajpcig, 1824), naučio načelu *titillatio clitoridis*. Pa ipak, tokom dve godine nikada nisu razgovarali ni o čemu što nije makar delimično vezano za medicinu. Fojerman nikada nije prihvatio poziv u Lucijevu raskošnu kuću u Kranahovoj ulici. A Lucije nikada nije pitao šta se dogodilo Fojermanovim roditeljima pa su pobjegli iz svog sela blizu granice s Rusijom dok je njegov prijatelj još bio beba, niti zašto nema majku. Znao je samo da mu je otac krojač i da snabdeva svog sina besprekornim ručno sašivenim odelima.

Bilrot je, kazao je Fojerman, posle polnog odnosa obedovao kisele krastavčiće; Rokitanski nije skidao beli mantil. Veliki Van Sviten nekada je prepisao *titillatio* za lečenje frigidnosti carice Marije Terezije i tako spasao carstvo. Jednom je, iznebuha, Fojerman rekao: „Možda ćemo se jednog dana oženiti sestrama.“ Lucije je odgovorio da je to dobra ideja i upitao ga da li je pročitao Klamov rad o primeni bromida u lečenju lupanja srca nepoznatog porekla.

No od svih slučajeva koje su proučavali, najviše su ga općinjavali oni neurološki. Ljudski um je zaista izuzetan! Oseća ud i godinama posle amputacije! Vidi duhove pored kreveta! Stvara sve simptome trudnoće (nabrekli stomak, izostanak menstruacije) po želji! Kada reši neki težak slučaj, obuzimalo ga je gotovo seksualno uzbuđenje. Bilo je divne jasnoće u šablonima, u mogućnosti da se položaj tumora odredi na osnovu jednostavne činjenice da li je uništio govor ili vid, u prilici da se složenost drugih ljudi svede na arhitekturu njihovih ćelija.

Na univerzitetu je radio profesor po imenu Cimer, čuven po disekcijama talamusa koje je obavljao sedamdesetih godina prošlog veka, a kasnije je objavio knjigu *Radiološka dijagnostika bolesti glave*. Fojerman je knjigu pronašao, a Lucije nije mogao da je ispusti iz ruku. Uskoro je provodio toliko vremena nad primerkom iz biblioteke da je morao sebi da kupi tu knjigu.

Knjiga je bila puna rendgenskih snimaka glave i lica. Strelice su obeležavale rast tumora i jedva vidljive prelome. Naučio je da razaznaje tanke izuvijane tokove spojeva kostiju lobanje, „tursko sedlo“ u kom se nalazi hipofiza i tamnije vijuge baze lobanje. No pogled mu se neprestano vraćao na glatku kupolu krova lobanje. Tu je svetlost bila magličasta, kao da je neko dunuo dim u lobanju. Nije imalo šta da se vidi... samo zamagljene nijanse sivog, igra senki koja ne otkriva ništa. Pa ipak! *Misao* je tu, govorio je sebi, zapanjen. U toj sivoj magli leže Strah, Ljubav i Pamćenje, lica voljenih, miris mokre celuloze, čak i slika tehničara u trenutku kad je snimak načinjen. Doktor Makjuen iz Glazgova, jedan od Lucijevih bogova, nazivao je mozak *mračni kontinent*. Pre pojave radiografije, živi mozak video se samo u sićušnom biseru očnog nerva unutar oka.

Nenajavljen je otišao kod profesora Cimera na Neurološko odeljenje.

Ono što nedostaje ovoj knjizi, rekao je Lucije sedeći ispred profesora u sobi punoj uzoraka i kutija sa snimcima, *ono što nedostaje, uz dužno poštovanje, gospodine profesore, jesu slike krvnih sudova*. Kad bi neko izmislio tečnost koju rendgenski aparat može da snimi, kad bi ta tečnost mogla da se ubrizga u arterije i vene i pokaže vijugave pritoke... kad bi ova magla nekako mogla da se razveje...

Cimer, starac oštre kose i ogromnih bakenbarda profesora koji je odavno trebalo da ode u penziju, liznuo je nešto sa svog monokla, obrisao ga i namestio na oko. Zaškiljio je kao u neverici u ovog drskog studenta. Na zidu iza njega bili su portreti njegovih profesora, i profesora njegovih profesora i profesora profesora njegovih profesora, prava kraljevska loza medicine, pomislio je Lucije čekajući da ga Cimer izbací. No mladićeva nezgrapna netaktičnost kao da je zbog nečega zainteresovala starca. „Ubrizgavamo živu leševima da prikazemo krvne sudove“, rekao je najzad. „Ali sa živim pacijentima to nije moguće.“

„A kalcijum?“, upitao je Lucije s lakom vrtoglavicom, ali rešeno. „Jod, brom... Čitao sam... kad bismo videli krvne sudove, mogli bismo da pratimo tok krvi, videli bismo obrise tumora, moždanog udara, suženja arterija...“

„Znam šta bismo videli“, odvratio je Cimer oštro.

„*Misli*“, rekao je Lucije kad je starac označio kraj razgovora tako što je podigao obrvu, pustio monokl i uhvatio ga rukom.

No dve nedelje kasnije Cimer ga je pozvao.

„Poćemo sa psima. Možemo da pripremimo rastvor ovde i ubrizgamo ga na Radiologiji.“

„Sa psima?“

Cimer je sigurno video nelagodu na studentovom licu. „Pa, ne možemo da uzmemo profesora Griperkandla, zar ne?“

„Profesora Griperkandla? Pa, ne možemo, gospodine profesore.“

„Naši zaključci neće biti opštevažeći, je li tako?“

Lucije je oklevao. Mogućnost da se profesor Cimerovog ugleda šali s profesorom Griperkandlovog ugleda bila je toliko nezamisliva da je Lucije u početku pitanje shvatio doslovno. No kako da odgovori? Ako kaže *da*, saglasio bi se s vivisekcijom svog starog nastavnika. Ako kaže *ne*, nagovestio bi da je veliki anatom toliko abnormalan...

„Nećemo izvoditi eksperimente na profesoru Griperkandlu“, rekao je Cimer.

„Naravno da nećemo, gospodine profesore.“

Ruke su mu se trzale. Onda je Cimer, očigledno razveseljen, otvorio limenku na stolu i ubacio bombonu u usta. Drugu je pružio preko stola.

„Karamelu?“

Prsti su mu bili tamni od duvana i mirisali su na hlороform; Lucije je tada primetio na profesorovom stolu i otvorenu staklenu posudu u kojoj se, kako mu se činilo, nalazilo moždano stablo.

Na trenutak je oklevao, šetajući pogledom od posude do profesora i nazad.

„Naravno, gospodine profesore. Hvala vam, gospodine profesore.“

Glavna bolnica bila je udaljena gotovo kilometar od Cimerove laboratorije. Lucije je dve nedelje u bolnicu donosio pse. Pošto nijedan fijakerista nije hteo da vozi životinje, morao je da ih gura na kolicima. Na ulici su psi – oni preživeli – često

dobijali napade. Pešaci su se okretali na prepunim pločnicima da gledaju bledeg mladića u preširokom odelu kako gura životinje koje se trzaju. Zaobilazio je decu.

Rendgenski aparat često se kvario, a na upotrebu je moralo dugo da se čeka. Jednog dana Lucije je morao da čeka pet sati dok se carska porodica snimala s ordenjem.

Vratio se kod svog profesora. „Koliko košta rendgenski aparat?“, upitao ga je.

„Da se kupi? Ha! Daleko preko budžeta ove laboratorije.“

„To shvatam, gospodine profesore“, rekao je Lucije obořenog pogleda. „Šta ako bi se kupio od priloga neke imućne porodice?“

Sledećih nekoliko nedelja odlazio je kući samo da prespava; peo se uz veliko stepenište preskačući po tri stepenika odjednom, prolazio pored Šopenove biste i portreta Jana Sobjeskog, zatim kroz veliku dvoranu sa srednjovekovnim tapiserijama i pozlaćenim Klimtom bez Lucija.

Ustajao je pre zore. Ubrizgavao je živine soli i rastvore kalcijuma, ali slike su bile rđave. Uljane suspenzije omogućavale su vrhunske slike vena, ali su se zgrušavale. Jod i brom obećavali su više, ali prevelike količine ubijale su životinje, a premale se nisu pokazivale na snimcima. Njegovom sve većem nemoćnom besu bilo je ravno samo oduševljenje njegovog nastavnika. Cimerov eliksir, tako je starac počeo da zove supstancu koja još nije stvorena, i nagađao je da li se sićušna povećanja protoka krvi mogu zapaziti u najaktivnijim delovima mozga. Kažemo im da pomere ruku, govorio je Cimer, i možda ćemo videti odgovarajući priliv svetla u motorni korteks, dok bi govor osvetlio slepoočni režanj. Jednog dana, kod ljudi.

A Lucije je pomislio: *Ja sam to rekao kad smo se prvi put videli.*

* * *

San o mogućnosti da vidi misli drugih ljudi bio je jedino što ga je održavalo.

Uskoro je postalo jasno da su daleko od bilo kakvog otkrića. Ono malo slika koje su načinili bilo je suviše mutno da se upotrebi, a Cimer je odbio da ih objavi iz straha da će mu neki drugi profesor ukrasti istraživanje. Lucije je sve više žalio što mu je uopšte izneo ideju. Smučilo mu se ubijanje sirotih pasa – osam do proleća. Kod kuće je Pušek (Sedmi) bežao od njega, kao da naslućuje. Samo je straćio vreme. Sada ga je Fojerman zadirkivao da ga podseća na dane kada su se, stavljajući uzorke mozga pod mikroskope, njih dvojica pretvarali da vide zmijoliku liniju zavisti ili svetlucavu oblinu požude.

„Divna ideja, Kšelevski, ali treba da znaš kada da staneš.“
Ipak, Lucije nije popuštao.

Većina njihovih drugova oskudnu kliničku obuku nadoknađivala je tokom raspusta dobrovoljnim radom u provincijskim bolnicama. *Bušenje čireva mlekaricama*, tako je to zvala Lucijeva majka, pa je Fojerman otišao sam, nameštao slomljene noge, ušivao rane od zubaca vila, proglašavao mrtvima žrtve besnila i porodio devet plodnih mladih seljanki, toliko čvrstih da su ponekad pravo s njive dolazile da se porode. Tri nedelje kasnije, za njihovim stolom u kafeu *Landman*, Lucije je slušao svog prijatelja kako do tančina opisuje svaki pojedinačni slučaj podižući preplanule ruke koje su dočekivale decu na ovom svetu i mašući samouverenim prstima iskusnim u dočekivanju dece na ovom svetu. Nije znao na čemu mu više zavidi: na obrocima koje su mu pripremali zahvalni seljani ili na suncem opaljenim devojkama koje su ga ljubile u dlan. Ili na prilici da porodi ženu pomoću

postupka koji je vežbao samo na satenskim vaginama lutaka. On sam proveo je mesec dana tražeći pravi odnos za mešavinu joda i broma, a na kraju je otkrio da je Cimer zamenio nalepnice na bocama.

„Zaista ne mogu to da ti opišem, reči nisu dovoljne“, rekao je Fojerman bacajući srebrni novčić konobaru na tanjir. „Sledećeg leta poći ćemo zajedno. Nisi živeo dok je ne uzmeš u naručje.“

„Mlekaricu?“, našalio se Lucije slabašno.

„Bebu, pravu živu bebu. Ružičastu i pohlepnu. Vrištavu od života.“

Poslednja kap spustila se maja 1914.

Tog popodneva Cimer ga je zaverenički pozvao u svoj kabinet. Treba mu Lucijeva pomoć, rekao je. Ima vrlo neobičan slučaj.

Lucije je na trenutak osetio ono nekadašnje uzbuđenje. „Kakav slučaj, gospodine profesore?“

„Potpuno zbunjujuće stanje.“

„Zbilja?“

„Veoma tajanstveno.“

„Da li se gospodin profesor mladalački šali?“

„Težak slučaj *kokcigealne ihtiidizacije*.“

„Molim, gospodine profesore?“

Cimer više nije mogao da obuzda kikot. „Sirene, Kšelevski. U Muzeju medicine.“

Još otkako je krenuo na fakultet, Lucije je slušao glasine. Pričalo se da se u Muzeju medicine, u kom su se nalazili predmeti iz slavne Dvorane čudesa cara Rudolfa Drugog, osim vekovima prikupljane zbirke neprocenjivih umetničkih predmeta, nalaze i par patuljaka, tri anđela u formalinu i

nekoliko sirena koje je car dobio na poklon kad ih je more izbacilo na inostrane obale. No nijedan student nikada nije kročio u muzej.

„Gospodin profesor ima ključ?“

Cimer je odgovorio nestašnim osmehom otkrivši desni i sive hrapave zube.

Ušli su te večeri, kad je kustos otišao kući.

Predvorje je bilo mračno. Prošli su pored stolova sa spravama za mučenje, teglama s deformisanim ljudskim zamecima, zbirkom kljunova ptice dodo, kornjačama u formalinu i smanjenom amazonskom glavom. Najzad su stigli do police na drugom kraju. Stigli su. U bazenu nisu plutale ljupke devojke kao što je Lucije oduvek zamišljao, nego dva zbrčkana leša veličine bebe; sasušena koža lica povlačila im je usne preko zuba, a trup im se sužavao i nastavljao u rep prekriven krljušti.

Cimer je poneo ranac. Otvorio ga je i pokazao Luciju da stavi jedno telo unutra. Odneće ga na rendgen da vide da li je kičma zglobom spojena s pršljenovima repa.

„Uz dužno poštovanje, gospodine profesore“, rekao je Lucije osetivši da mu se u glas uvlači slabašno očajanje, „zaista sumnjam da jeste.“

„Pogledajte površinu – ne vide se ni lepak ni konac.“

„To je veoma dobra prevara, gospodine profesore.“

Ali Cimer je namestio monokl i zagledao se u usta prve sirene.

„Gospodine profesore? Jeste li sigurni da je pametno da ih iznesemo? Deluju... krhko. Šta ako se razbiju?“

Cimer je udario lešom kao čekićem u policu. „Vrlo je čvrsto“, rekao je.

Lucije je uzeo telo, oprezno. Bilo je lako, a koža suva kao stari papir. Činilo se da čvrsto žmuri. Delovalo je zgroženo.

„Hajdemo“, rekao je Cimer i spustio ga u ranac.

Muzej medicine bio je u podrumu. Popeli su se uz stepenice i krenuli kroz glavno predvorje ukrašeno statuama najvećih bečkih lekara. Jedino svetlo gorelo je negde u daljini. Luciju je bilo drago što je veče i što su sve njegove kolege otišle kući. Šuštanje sirene o platno ranca kao da je postajalo glasnije sa svakim korakom.

Pred samim vratima čuli su glas. „Gospodine profesore Cimer!“ Stali su, a Lucije se okrenuo i video rektora. Pored njega je bila neka sitna tamnokosa žena.

Rektor je prišao profesoru sa širokim osmehom i podigao ruke u znak pozdrava.

Cimer jedva da ga je primetio. Uzeo je ženu za ruku.

„Ah, gospođo profesorko. Šta vas dovodi u Beč?“

„Predavanje, gospodine profesore“, odgovorila je na nemačkom s приметnim naglaskom. „U poslednje vreme samo držim predavanja.“

Rektor je tada primetio Lucija. Okrenuo se ženi i rekao: „Ovo je jedan od najboljih bečkih studenata. Kerželovski... *ovaj*... Kurslavski...“

„Kšelevski“, rekao je Lucije iako je znao da treba da čuti. „To je poljsko prezime i izgovara se...“

„Naravno!“ Rektor se okrenuo njemu. „Jeste li čuli za gospođu profesorku Kiri?“

Lucije se skamenio. Gospođa Marija *Skłodovska* Kiri. Obojio je glavu. „Izuzetna mi je čast“, promrmljao je s dubokim poštovanjem. *Dve* Nobelove nagrade. Za poljsku zajednicu Beča ona je svetica.

Gospođa Kiri sa nasmešila. Na poljskom je rekla: „Kšelevski – Poljak?“

„Tako je, gospođo profesorko.“

Zaverenički se nagnula ka njemu. „Kakvo olakšanje! Gospode, smučilo mi se da govorim nemački.“

Lucije je s nelagodom pogledao dvojicu profesora; delovali su zadovoljno što je gospođa Kiri našla sunarodnika. Ne znajući šta da kaže, odgovorio je: „Poljski jezik je lep.“

No velika hemičarka kao da nije zapazila koliko to nezgrapno zvuči. Na nemačkom je kazala rektoru: „Možemo li da ih povedemo na večeru? Radujem se što sam upoznala zemljaka.“ Zatim je na poljskom rekla Luciju: „Ovi starci su tako dosadni! Umreću od dosade.“

Lucije je pogledao Cimera nadajući se da će on predložiti da ostave ranac u kabinetu, ali stari profesor kao da je zaboravio da ga Lucije i dalje nosi ispod miške.

Večerali su u restoranu *Majsl i Šadn*. Gospođa Kiri je rekla da želi da protegne noge, pa su do restorana otišli pešice. Duž glavne ulice neko vreme sledila su ih dva šugava psa gladno zavijajući za rancem. Na vratima im je šef sale ponudio da uzme ranac, ali Lucije je učtivo odgovorio da to nije potrebno i vešto ga je gurnuo pod svoju stolicu. U početku je Cimer nadugačko govorio o svom radiološkom radu; gospođa Kiri je postavljala oštra pitanja o kontrastnim bojama, a profesor je većinu odgovora prepuštao svom studentu. Kad im je poslužen desert, čuvena hemičarka zamolila je dvojicu kolega za dozvolu da govori na poljskom.

„Naravno!“

Upitala je Lucija: „Šta je u rancu?“

„U rancu, gospođo profesorko?“

„Ne pravite se blesavi, mladiću. Ko još unosi ranac u ovakav restoran i pokušava da ga sakrije ispod stola? Sigurno

je nešto *veoma* dragoceno.“ Namignula je. „Poslednjih pola sata opipavala sam ga nogom.“

„To je sirena, gospođo profesorko“, rekao je Lucije jer nije znao šta drugo da kaže.

Gospođa Kiri je podigla obrve. „Zbilja? Osušena?“

„Da... osušena, gospođo profesorko. Kako ste znali?“

„Pa, nije sačuvana u formalinu jer bismo ga namirisali. I nije živa, pošto bi se koprcala, pretpostavljam. *Ja* bih se svakako koprcala. Žensko je, zar ne? Egzotična bića uvek su ženskog pola.“

Lucije je uznemireno pogledao oko sebe. „Nisam stigao da potvrdim, gospođo profesorko. Anatomija mi nije poznata.“ Onda je užasnuto shvatio kako ta izjava može pogrešno da se shvati. Zahvalan na polutami restorana, brzo je dodao: „Nikada do sada nisam video sirenu.“

Ona upita tišim glasom: „Mogu li da je vidim?“

„*Sada*, gospođo profesorko?“

„*Kasnije*.“

Posle večere, upitala je: „Može li student da me otprati do hotela?“

Rektor je preko volje pristao; očigledno je želeo tu čast za sebe. Cimer je, do tada već potpuno pijan, mahnuo Luciju da ide.

Gospođa Kiri je odsela u *Metropolu*. U predvorju, dok su čekali lift, Lucije je osetio da ih hotelski momak odmerava. *Ah, ali ovo nije to što misliš*, pomislio je, pomalo polaskano. *Samo ćemo da gledamo sirenu, to je sve...*

Kad su stigli u sobu, pavela ga je u kupatilo s velikom kadom na četiri noge. Lucije je otvorio ranac, a ona je izvadila stvorenje.

„O, zaboga“, rekla je i prinela ga bliže svetlu. Lucije je u ogledalu video sve troje njih. „Kako je samo ružno!“, reče

ona i okrenu sirenu. „Liči na bivšeg američkog predsednika Teodora Ruzvelta, zar ne? Kad bi imalo brkove i naočari...“

„Tako je, gospođo profesorko. Kad bi američki predsednik bio sasušen i imao rep, mislim da bi prilično ličili.“

Lucije je po studentskoj navici odgovorio punom rečenicom koja sažima pitanje i donekle ga objašnjava, pa ovo nije rekao u šali, ali gospođa Kiri se nasmejala. Onda je odmahнула glavom. „Zašto to nosite naokolo, za ime sveta?“

„Profesor Cimer... želi da je snimi rendgenski... Potiče iz zbirke Rudolfa Drugog. Poklon od sultana. Profesor misli da ćemo možda videti da li su pršljenovi trupa i repa spojeni zglobom...“

„Molim? Zar on zaista veruje da je ovo prava sirena?“

„Razmišljao je... razmišljali smo o toj mogućnosti.“ Lucije je u ogledalu video kako mu lice preлива jarko crvenilo. „Radiografija nam omogućava istraživanje...“

Ona ga oštro prekinu: „A šta misli student?“

„Ja mislim da je ovo prevara, gospođo profesorko. Verujem da je ovo delom majmun, a delom neka riba dvodihalice.“

„Zašto?“

„Zato što vidim šav, gospođo profesorko. Evo, pogledajte pažljivije, tu ispod krljušti.“

Pokazao joj je.

„O, zaboga“, reče ona. „U klopci ste, zar ne?“ Vratila mu je sirenu. Zatim je nastavila: „Rektor govori o vama s divljenjem. Daću vam jedan savet kao zemljaku, ako mi ne zamerate. Spasavajte se. Genijalnost voli mlade. Vama vreme ističe.“

No nije bilo tako lako ostaviti profesora.

Uprkos sopstvenom razumu, Lucije je osećao nekakvu sinovsku naklonost prema starcu. Do tada je već počeo da

sanjari kako se njih dvojica jedan drugom obraćaju sa *ti*. Zato je, kada je Cimer rekao da na osnovu snimaka ništa ne može da se dokaže, kazao da mora da provede više vremena u biblioteci kako bi našao smesu koja najbolje odgovara njihovim potrebama.

Ponovo je krenuo na časove.

Patološka anatomija, predavanja i vežbe.

Patološka histologija, predavanja i vežbe.

Patološka anatomija s obdukcijama (Fojerman: „Pacijent, najzad!“)

Opšta farmakologija s dugačkim spiskovima lekova koje treba naučiti napamet, ali bez pacijenata da im se ti lekovi prepisuju.

Nazad u amfiteatre i zurenje odozgo.

I tako dalje. U leto treće godine studija, kada su ga čekala još četiri semestra, a nestrpljivost bivala sve nepodnošljivija, sudbina se umešala; ovoga puta izletela je iz pištolja Gavrila Principa u Sarajevu i zarila se u tela nadvojvode i njegove žene.

2

Lucije u prvi mah nije shvatio kakve prilike pruža rat objavljen jula 1914. Smatrao je da mu mobilizacijski naponi remete studiranje i sa strepnjom slušao glasine da će se nastava prekinuti. Nije shvatao rodoljublje svojih kolega iz klase koji su, opijeni osećanjem da ih sudbina zove, ispraznili biblioteke kako bi gledali parade i stajali zajedno u redovima da se prijave za vojnu službu. Nije im prilazio kad su se okupljali oko mapa koje su pokazivale pravce napredovanja austrougarske carsko-kraljevske vojske u Srbiju, prodore nemačkih jedinica u Belgiju ili sukobe s ruskim snagama na Mazurskim jezerima. Nisu ga zanimali uvodnici koji su veličali „bekstvo od tapkanja sveta u mestu“ i „podmlađivanje nemačke duše“. Kad mu je rođak Vitold, dve godine mlađi od njega i nedavno stigao iz Krakova, sa suzama u očima rekao da se prijavio u pešadiju jer se zahvaljujući ratu prvi put u životu osetio kao Austrijanac, Lucije mu je na poljskom odgovorio da je zahvaljujući ratu očigledno sišao s uma i da će samo izgubiti glavu.

No nije mogao da se ne obazire na slavlje. Činilo se da čitav grad zaudara na istrulelo cveće. Po gradskim parkovima zalutale zastavice uplitala su se u grmove ruža, a Lucije je posvuda video vojnike okićene cvetnim vencima kako šetaju vodeći podruku nasmejane devojkje.

U bioskopima se prikazivao naročiti ratni repertoar s kratkim filmovima kao što su *Naše fabrike u radu* i *Zastaje da previje druga*. U bolnici su medicinske sestre raspravljale o problemu prilagođavanja točkova austrijskih vozova ruskim kolosecima. Novine su objavljivale portrete neprijatelja kako bi ilustrovale njihove neljudske fizionomije. Lucijev nećak kod kuće je pevao:

Lepa Krista
Pored Dnjestra
Kako samo plače!
Kozачka nevesta.

Nije se obazirao na njega.

Cepelini su leteli nad gradom i spuštali nos iznad palate Hofburg u znak poštovanja prema caru.

Onda je, posle nekoliko sedmica, počelo da se govorka da nema dovoljno lekara.

U početku se samo govorkalo – vojska nije želela javno da prizna da je planirala rđavo. No na medicinskom fakultetu tiho su najavljene izvesne promene. Svima koji se prijave za vojnu službu ponuđeno je da ranije diplomiraju. Studenti sa odslušana samo četiri semestra proizvedeni su u sanitetske potporučnike, a oni sa šest, kao Lucije, mogli su da služe s još nekoliko lekara u garnizonskim bolnicama koje

su opsluživale čitave pukove od tri hiljade ljudi. Do kraja avgusta Kaminski se našao u pukovskoj bolnici u južnoj Mađarskoj, a Fojerman je raspoređen na srpski front.

Dva dana pre Fojermanovog odlaska, Lucije se sastao s njim u kafeu *Landman*. Nizovi zastavica visili su svuda po kafeu prepunom porodica na poslednjem izlasku sa sinovima. Otkako se prijavio za vojsku, Fojerman kao da je neprestano zviždukao. Podšišao se i pustio brčiće na koje je očigledno bio veoma ponosan. Na uniformu je zakačio austrijsku zastavicu pored Davidove zvezde, značke sportskog kluba *Snaga*, u kom je plivao. Pijući pivo iz krigle ukrašene crno-žutom trakom, posavetovao je Lucija da još jednom razmisli. Ako ne iz odanosti caru, onda iz odanosti medicini. Zar ne shvata koliko godina bi morao da čeka na ovakve slučajeve? Galen je učio na gladijatorima! Za nekoliko dana on, Fojerman, izvodiće operacije, dok će Lucije, ako ostane u Beču, biti srećan ako bude dvadeseti na spisku za slušanje pacijentovog srca.

Na ulici je grupa ljudi vukla ukrašena kola hitne pomoći Društva za spasavanje, a za njima su u vrsti koračale žene utegnutih strukova u belim letnjim haljinama i sa šeširima talasastog oboda. Dečaci su jurcali između odraslih i mahali zastavicama od obojenog krep-papira.

Lucije je odmahnuo glavom. Zasluživao je takav raspored više od svih svojih kolega s klase. No za dve godine oni će diplomirati, pa će preći na akademske položaje, na *pravu* medicinu, na nešto dostojno njihovih sposobnosti. Svako može da nauči prvu pomoć...

Fojerman je skinuo naočari i podigao ih prema svetlu. „Jedna devojka me je poljubila, Kšelevski. Lepa devojka, u usta. Sinoć, u Dvorskom parku, na proslavi posle parade.“ Stavio je naočari. „Kaminski kaže da mu je jedna bacila svoje

gaćice na železničkoj stanici. Porubljene čipkom i sve. Devojka koju nikada pre nije video.“

„Jesi li pomislio da ih je možda bacila nekom drugom, a Kaminski ih presreo?“, upitao je Lucije.

„Ha ha!“, nasmejao se Fojerman. „No plen pripada pobedniku, zar ne?“ Poljubio je vrhove prstiju kao zadovoljni sladokusac.

Zatim je izvadio hirurški priručnik, pa su čitali spisak standardne bolničke opreme.

Morfijum-sulfat, forceps sa nazubljenim vrhovima, hirurški konac od konjske dlake...

Čitali su dalje kao da su deca koja su se dokopala kataloga igračaka.

„Pa?“, rekao je Fojerman najzad.

Ali Lucije nije morao da čita dalje od *dleta*.

U službi za regrutaciju dugo je čekao red ispred jednog jedinog činovnika. Izašao je kao sanitetski poručnik, a dobio je i priručnik s detaljnim objašnjenjem trubnih znakova i hijerarhije salutiranja. Kasnije se s Fojermanom u krčmi u Hicingu okićenoj vencima belog luka napio s grupom mađarskih regruta. Bili su to grubi mesnati momci sa sela i jedva su znali koju reč nemačkog, ali su pili zajedno s njima dokle god su mogli da stoje na nogama. Činilo se da ne znaju ništa o govorkanjima da je to austrijski rat, da se od takozvanih teritorijalaca – Poljaka, Čeha, Rumuna i drugih koji su činili ostatak carstva – traži da se žrtvuju za Austriju. Do sumraka su svi pevali da će dati život za Lucija, a Lucije je pevao da će dati život za njih. Ništa od svega toga nije delovalo stvarno. Nekoliko sati kasnije, kad je teturajući se pošao kući kroz vrelu noć, zašao je za ugao i našao se ispred dečaka

proređenih zuba golog do pojasa i s trakom zavezanom oko glave. Na trenutak su obojica zastali i gledali se. Onda se dete iskezilo, podiglo ruku, ispružilo kažiprst i šapnulo *Bang*.

Njegova majka bila je ushićena što se prijavio u vojsku, ali joj se činilo da će sanitetska dužnost, iza linije vatre, delovati kao kukavičluk. Zato mu je kupila konja i pozvala prijatelja u ministarstvu rata da poništi njegov raspored i ubrza mu ulazak u kopljanike u kojima je služio njegov otac, iako je Lucije poslednji put jahao kad mu je bilo dvanaest godina.

Lucije je ove novosti primio s tihim gnevom. Računica je bila jasna. Livnice i rudnici porodice Kšelevski još više će se obogatiti u ratu. Svaka sabotirana pruga moraće da se obnovi samo da bi ponovo bila uništena, pa ponovo popravljena, pa uništena i ponovo popravljena. No na kraju će morati da se podvuče crta. Njegovoj majci bio je potreban bar jedan rodoljub kako bi dokazala da nisu ratni profiteri.

Njegov otac, očaran tim događajima i pun topline, pro-
vodio je sate poučavajući Lucija istoriji poljske konjice i posebno je hvalio kopljanike. Često je oblačio neku verziju svoje stare uniforme, ali ta odeća sada je izgledala potpuno suprotno nekadašnjem sjaju: skerletne jahaće pantalone, svetloplava bluza s dvorednim kopčanjem, čizme uglacane do te mere da se u njima ogledala njegova kapa s perjanicom.

U biblioteci je izvadio iz polica brojne knjige o vojnoj istoriji. Oči su mu se sijale od suza i pevao je neke veoma raskalašne konjaničke pesme. Ugasio je svetla i pokazivao Luciju senke koje je stvarao rukama deset godina ranije: Ratni konj, Smrt dolazi po kozaka, Obezglavljeni Mlečanin. Lucije je na trenutak pomislio da mu je otac pijan, ali oči su mu bile bistre dok je zurio u svoju slavnu vojničku prošlost.

Ne, bog nije stvorio boljeg ratnika od poljskog kopljanika! Nikada! Osim, naravno, ako se ne računaju poljski krilati husari, koji su jahali s velikim zveketavim okvirima od nojevog perja na leđima.

„Naravno, oče“, odgovorio je Lucije. Ti krilati pukovi raspušteni su u osamnaestom veku; to je bila bolna tačka penzionisanog majora Kšelevskog. Lucije je od detinjstva ovo čuo mnogo, mnogo puta.

Njegov otac se zadovoljno nasmešio i pomilovao kaiš kape koji mu je prosecao glatku belu bradu. Onda su mu bledoplave oči zasijale. Ima ideju!

Dva puna krilata oklopa krasila su ulazno stepenište. Zajedno su ih skinuli s postolja uz škripu, odneli ih nazad u balsku dvoranu i navukli ih na sebe. Krila su bila toliko teška da se Lucije gotovo preturio.

„Možeš li da zamisliš!“, rekao je njegov otac, zapanjujuće uspravan, nalik iznemoglom vitezu. Lucije je krkljao; grudni oklop popeo mu se uz mršave grudi i davio ga. Pitao se koliko će moći ovako da stoji a da se ne sruši. No njegov otac se izgubio u maštarijama. „Možeš li da zamisliš!“, ponovio je, i na trenutak – kad je našao ravnotežu, kad je svetlost zasijala na oklopima, kad je perje zalepršalo na povetarcu s otvorenog prozora, kad se slika dvojice krilatih ljudi odrazila u ogledalu – na trenutak, Lucije je mogao da zamisli.

„Trebalo bi ovako da večeramo s tvojom majkom“, rekao je njegov otac i zadobovao prstima po grudnom oklopu.

Kasnije je shvatio da Lucije ne ume da puca.

„Oče, ja sam se prijavio kao *lekar*“, ponovio mu je Lucije, ali otac kao da ga nije čuo. Otvorio je sva vrata velike dvorane i prozor koji gleda na veliki hrast. Iz radne sobe doneo je svoj stari službeni revolver. Poveo je Lucija do drugog kraja

hodnika i pružio mu oružje. „Vidiš li onaj čvor?“, upitao je, a Lucije je zaškiljio niz hodnik pun portreta i statua.

„Vidim drvo“, rekao je.

„Čvor je na drvetu“, odvratio je njegov otac. „Sad pucaj.“

Ruka mu je podrhtavala. Zažmirkao je i povukao obarač. U njegovoj glavi komadići mermera poleteli su s bista njegovih roditelja, parčad gipsa padala je s tavanice, vaze su eksplodirale. Ponovo je opalio, i još jednom, tapiserije su se iscepale, staklo je prštalo s lusteru.

Revolver je kliknuo; burence je bilo prazno. Njegov otac se nasmejao i pružio mu metak. „Odlično. Ovog puta otvori oči.“

Lucijeva majka pojavila se na kraju hodnika i ušla mu na liniju vatre, a Pušek je gordo kaskao pored nje.

Lucije je opustio ruku.

„Zbignjeve, ne opet, molim te“, rekla je mužu kad je prišla sinu i s dva prsta spustila cev milujući psa drugom rukom.

Pokazala je glavom omalenog čoveka iza sebe koji se sakrio iza mermerne Šopenove biste. „Dođite“, rekla je. „Bezopasni su.“ Čovečuljak je pohitao napred noseći štafelaj pod miškom. Portretista; Lucije je gotovo zaboravio na to. Pojavio se jedan sluga noseći staru očevu uniformu koju je slikar morao da pričvrsti pribadačama kako ne bi zjapila Luciju oko vrata.

Izrada portreta trajala je tri dana. Kad je slikar završio, Lucijeva majka odnela je sliku na svetlo. „Obrazi treba da su rumeniji“, rekla je. „A vrat mu jeste tanak, ali ne *ovoliko*. I jesu li mu uši zaista ovakve? Neverovatno! Šta sve majka previđa iz ljubavi! Ali sredite mu te uši – čini se da će mu glava odlepršati. I ovaj *izraz*...“ Odvela je slikara u trpezariju do starog portreta Jana Sobjeskog. „Možete li učiniti da izgleda više ratnički?“, upitala je. „Ovako?“

Kad je prvi portret dovršen, pozirala je s Lucijem za sledeći, puna tri dana. „Majka i sin“, rekla je. „Okačiću ga u tvoju sobu.“ Gotovo ju je čuo kako dodaje: *Kad te više ne bude bilo.*

Do tada je i Cimer čuo novosti.

Stari profesor pronašao je Lucija u biblioteci. „Pođite sa mnom“, rekao je.

Kad su izašli, Cimer se nije ni potrudio da prikrije bes. On shvata Lucijev rodoljubivi poriv. Da nije ovako star i reumatičan, i sam bi obukao uniformu! Ali da ode na *front*? Ako Lucije želi vojnu dužnost, to se može srediti. Može da dobije mesto asistenta u Univerzitetskoj bolnici ovde u Beču. Uz očekivani priliv slučajeva, sigurno će imati brojne nove odgovornosti. Njegova sposobnost će na frontu biti straćena. To tamo ionako nije medicina, nego kasapljenje. Ratna medicina je za bolničarke. Takav um ne treba da se zadovolji pomaganjem na amputacijama.

Lucije ga je nestrpljivo slušao. Nije reč o rodoljublju. *Morfijum-sulfat, forceps sa nazubljenim vrhovima, hirurški konac od konjske dlake, dleto* – zbog toga on ide. Fojerman je već stigao na front i pisao mu o ogromnom magnetu za vađenje duboko zarivenih šrapnela. U Beču će stariji hirurzi uzimati najzanimljivije pacijente za sebe – i oni očekuju složene povrede koje će doneti rat. On će u najboljem dobijati gnojne čireve ili proširenja mokraćnih kanala usled gonoreje. Najverovatnije će mu naložiti da pregleda regrute. Ne: Lucije je najuspešnije položio ispite i neće provesti rat govoreći usrdnim dobrovoljcima da okrenu glavu i kašlju.

Cimer se obratio rektoru, a rektor je Luciju ponudio mesto drugog asistenta u Bolnici carice Elizabete za rehabilitaciju teških ranjenika.

Drugi asistent! Lucije se nije potrudio ni da odgovori.

Seo je u voz i pola dana putovao na jug do Graca, gde njegova porodica nije bila poznata. U Gracu je ponovo otišao u službu za regrutaciju i dao adresu svog pansiona. Tokom prethodnih nedelja ruska vojska ušla je u Galiciju, pojas austrijske teritorije naseljen Poljacima duž severnih obronaka Karpata. Kako je nemačka vojska bila zauzeta na zapadu i severu, Austrija je morala da povuče svoju Drugu armiju iz Srbije. Lucije je imao veliku sreću – garnizon iz Graca uskoro je odlazio na front. Čitava Druga armija od sedamdeset pet hiljada ljudi imala je jedva devedeset lekara, od kojih su četrdesetorica bili studenti medicine s univerziteta u Gracu.

Izračunao je sve u glavi.

Njegova prijava smesta je prihvaćena. Činovnika je više zanimalo koliko dobro Lucije govori poljski nego kakvo mu je medicinsko obrazovanje. Mahnuvši nejasno rukom prema severu, rekao je: „Niko nikoga ne razume tamo gore. Naši oficiri komanduju teritorijalcima koji ne razumeju ni reč. Kako možemo tako da ratujemo?“

Onda je shvatio šta je rekao i povikao je: „Bog blagoslovio cara!“, ali to kao da je samo pogoršalo svetogrđe.

Drška pečata bila je izlizana do crvenog drveta, a sam otisak jedva čitljiv. Tup, oglasio se sedam puta na sedam papira. Lucije je u svom životu dodirnuo četiri živa pacijenta ne računajući starca kom je izvadio vosak iz ušiju: tri muškarca i jednu slepu staricu koja se, istini za volju, očajnički hvatala za svakoga u blizini.

U Krakovu je napisao prvo pismo kući i zamolio majku da mu pošalje knjige.